

Til:

- Justis- og beredskapsdepartementet

Oslo, 16. juni 2021
Ref.: 172/21/KG/ph

NOU 2021: 6 Myndighetenes håndtering av koronapandemien

Norsk psykologforening takker for muligheten til å gi innspill på koronakommisjonens rapport om myndighetenes håndtering av koronapandemien. Vi forstår kommisjonens hovedkonklusjon som:

- At myndighetenes håndtering av pandemien samlet sett har vært god
- At myndighetene visste at en pandemi var den mest sannsynlige nasjonale krisen å være forberedt på, med tanke på potensielle alvorlige og omfattende konsekvenser. Men at de allikevel ikke var forberedt da pandemien kom.

Psykologforeningen mener disse to budskapene er dekkende for hvordan krisen har utspilt seg, og for de utfordringene vi har stått i og må forvente å stå i fremover.

Som samfunn har vi nå erfaringer med, og en økt bevissthet om hvordan pandemi og smitteverntiltak også rammer folks psykiske helse. Denne kunnskapen må integreres i fremtidig beredskapstenkning når konklusjonene i rapporten skal omsettes i handling. I tillegg må det settes inn tiltak som kompenserer for utfordringene vi nå ser.

Psykososiale konsekvenser

Psykologforeningen har gjentatte ganger i løpet av pandemien meldt bekymring for de psykososiale konsekvensene av smitteverntiltakene, og manglende beredskap i helsetjenestene for å ivareta personer i særlig vanskelige livssituasjoner. Ikke minst gjelder dette for mange barn og unge og personer med psykisk lidelse, rusavhengighet eller annen sårbarhet, som kan rammes særlig hardt av sosial nedstengning og bortfall av ordinære rammer, aktiviteter og hjelpetilbud.

Vi vil særlig understreke alvorligheten i konklusjonen i punkt 15, og som utdypes i kapittel 34, om at barn og unge er særlig rammet under pandemien. Og at konsekvensene kan vise seg å vare utover i livsløpet til dem som er unge i dag.

Vi er bekymret for ettervirkningene av pandemien for barn, unge, voksne og eldre som har blitt eksponert for vold under pandemien^{1 2}, rusmisbrukere som har mistet sitt tilbud³, og mennesker

¹ https://www.nkvts.no/content/uploads/2020/12/Rapport_2-20.pdf

² https://bufdir.no/aktuelt/koronapandemien_gjor_det_vanskeligere_a_bekjempe_vold_mot_kvinner/

³ <https://rop.no/contentassets/26974798e5964ad2a45e8b8867349d56/hvordan-opplever-personer-med-samtidig-rus-og-psykiske-lidelser-utbrudd-av-covid19-2021.pdf>

med alvorlige psykiske lidelser som har fått en forverret situasjon⁴. Vi vet også at det påvirker barn og unge at foreldre er utenfor arbeidslivet⁵, derfor er det særlig viktig at så mange som mulig av de voksne som ble permitterte, særlig fra yrker som krever kort/ingen utdanning (f.eks. innen service, reiseliv og handel) kommer tilbake i arbeid etter permitteringen. Både av hensyn til arbeidstagerne selv, av hensyn til familiens barn, og av samfunnsøkonomiske årsaker⁶

Mangelfullt fokus på psykisk helse

I tidlige faser erfarte vi at helsepersonell i de psykiske helsetjenestene ble omprioritert til å bidra i smittesporing og andre deler av tjenesten. Psykologer ble i liten grad involvert i kommunenes planlegging og gjennomføring av smitteverntiltak. I tillegg kom det etter hvert rapporter fra flere tjenester om økt pågang og manglende hjelp til personer med behov for psykologisk behandling og oppfølging.^{7 8}

Psykologforeningen har etterlyst en beredskapsplan⁹ for psykisk helse, og vi har i løpet av pandemien gitt konkrete innspill til blant andre Oslo kommune og Helse- og omsorgsdepartementet. Her har vi vektlagt hvorledes psykologfaglig kompetanse bør involveres i utformingen av beredskapsplaner og tiltak sentralt og lokalt, samt hvordan myndighetene kan bidra til å forebygge psykisk helseutfordringer i en pandemi gjennom å:

- Snakke åpent og normaliserende til befolkningen om ivaretagelse av psykisk helse
- Informere bedre om tilgjengelige tilbud i kommunen og spesialisthelsetjenesten
- Skjerme og styrke kapasiteten i det samlede psykisk helsetilbudet
- Bedre samhandlingen mellom arbeidsrettede tilbud og psykisk helsetjenester.

Vi erfarer at befolkningens psykiske helse har kommet mer i søkelyset ettersom smitteverntiltakene har vedvart og vi har fått flere rapporter både om økning i ensomhet, og psykososiale vansker¹⁰. Det regjeringsutnevnte ekspertutvalget som har undersøkt livskvalitet, psykisk helse og rusmiddelbruk under pandemien¹¹, konkluderte med at utfordringene som følger av covid-19 i hovedsak bør løses ved å prioritere tiltak som retter seg mot folkehelse og forebygging, samt styrking av eksisterende tjenestetilbud.

Behovet for styrket beredskap

Pandemien har tydeliggjort eksisterende svakheter i tjenestesystemet, som psykologforeningens medlemmer har pekt på i forkant av pandemien og ved pandemiens start. Riksrevisjonens gransking

⁴ <https://psykologtidsskriftet.no/vitenskapelig-artikkel/2020/11/covid-19-reaksjoner-hos-brukere-av-behandlingstilbud-psykiske-vansker>

⁵ <https://www.fhi.no/nettpub/hin/grupper/barn-oppvekst/>

⁶ <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/391Pqq/husholdningsgjeld-oppsigelser-inntektstap-koronaens-oekonomiske-kris>

⁷ [Bekymringsmelding – Ytring \(nrk.no\)](#)

⁸ <https://ukom.no/rapporter/barn-og-unge-psykiske-hele-ett-ar-inn-i-pandemien/barn-og-unge>

⁹ <https://www.dagensmedisin.no/blogger/hakon-kongsrud-skard/2020/12/09/vi-trenger-en-beredskapsplan-for-psykisk-helse/>

¹⁰ <https://www.fhi.no/div/helseundersokelser/fylkeshelseundersokelser/livskvalitet-og-psykisk-helse-under-koronaepidemien--nov-des-2020/>

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/livskvalitet-psykisk-helse-og-rusmiddelbruk-under-covid-19-pandemi/id2846714/>

av landets psykiske helsetjenester¹², som er publisert etter koronakommisjonens rapport, tegner også et nedslående bilde av befolkningens tilgang til gode og likeverdige psykisk helsetjenester.

Erfaringer fra kommuner og sykehus under korona, samt riksrevisjonens rapport viser tjenester som er underdimensjonert, og som ikke er rigget for å dekke befolkningens reelle behov. Det vil være nødvendig å sikre tilstrekkelig kapasitet, fleksibilitet og samhandling i psykisk helsetjenester fremover, både i kommune- og spesialisthelsetjenesten. Blant annet er det en uønsket variasjon i kommunenes tilbud, både på dimensjonering og kompetanse. I praksis betyr dette at kommunene må forpliktes på å tydeliggjøre psykisk helsetilbudet i kommunen, og at psykisk helsetjenestetilbud til barn og unge må etableres i alle kommuner¹³.

Rammebetingelsene for å kunne gi god helsehjelp må være ivarettatt også i spesialisthelsetjenesten, herunder tilstrekkelig kapasitet. I praksis kan dette innebære å sikre tilstrekkelig antall konsultasjoner og hyppige nok konsultasjoner, men også at helsehjelpen innebærer tilstrekkelig mulighet til samhandling med andre hjelpere rundt den enkelte og dennes familie. I tillegg er det nødvendig med et særlig skjerpet mål om at vi fremover ikke ser en økning av tvungent vern som følge av sviktende oppfølging og forverring. Vi vil derfor særlig minne om betydningen av ambulante akutteam og (brukerstyrte) døgnplasser ved DPS.

En mer bærekraftig prioritering innen rus og psykisk helsevern vil være å velge tiltak som både på kort og lang sikt bidrar til økt fleksibilitet, samhandling og kompetanseutvikling på tvers av tjenestenivåer. Vi støtter tiltak som rettes mot en av hovedutfordringene i tjenestene, samhandling og samtidige tjenester. Tiltak som er i grenseland mellom kommune og spesialisthelsetjeneste må koordineres bedre. Helsefellesskapene spiller en viktig rolle her i å inngå forpliktende avtaler om hvordan best samarbeide om barn og unge og pasienter med alvorlige psykiske lidelser og rusproblemer.

Spesifikke tiltaksmodeller

Som det påpekes i punkt 17 i rapporten er det for tidlig å konkludere om de langsiktige konsekvensene av pandemien. Psykologforeningen mener imidlertid det er grunn til å være særlig bekymret for ettervirkningene når det gjelder arbeid og psykisk helse. Vi mener det vil være nødvendig å rette særlig oppmerksomhet mot ungdom mellom 18 og 30 år som står utenfor studier og arbeid i etterkant av pandemien. En betydelig andel av disse står utenfor arbeidslivet grunnet psykiske lidelser. Denne gruppa utgjør en sårbar gruppe når det gjelder å orientere seg i det offentlige tilbudet. Det er derfor spesielt viktig å tilby unge med vanlige psykiske lidelser som depresjon og angstlidelser koordinerte tjenester. Dette kan forhindre frafall og øke sannsynligheten for arbeidsdeltagelse. Det bør støttes opp om utvikling av kommunale tilbud om Rask psykisk helsehjelp, kombinert med tilbud om jobbspesialister i NAV som jobber etter Supported Employment (SE)-metodikk etter modell av Senter for jobbmestring.

Psykologforeningen mener også det er grunn til å være bekymret for økt skolefravall som ettervirkning av pandemien. Vi mener at tjenester som støtter opp om skolens oppgave med å hjelpe barn og unge som var i risiko eller har utviklet risiko for skolefravall tilbake på skole etter Covid-19 vil kunne spille en viktig rolle. Vi anbefaler derfor at man ser nærmere på PP-tjenestens rolle og ressurser, i tråd med vårt høringsinnspill til ny opplæringslov. Vår erfaring er at mange PP-tjenester

¹² <https://www.riksrevisjonen.no/rapporter-mappe/no-2020-2021/undersokelse-av-psykiske-helsetjenester/>

¹³ <https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/psykisk-helsearbeid-for-barn-og-unge>

egentlig er p-tjenester, da de mangler psykologfaglig kompetanse. Disse tjenestene vil derfor i varierende grad kunne styrke og supplere barnehagenes og skolenes pedagogiske kompetanse når sårbare barn og unge skal sikres godt psykososialt læringsmiljø og godt læringsutbytte. Vi mener det er behov for et økt fokus på bemanningsnormer og tverrfaglighet i disse tjenestene for å møte skolenes behov.

En annen viktig målgruppe for helsefremmende tiltak er dem som har overlevd alvorlig koronasykdom. Disse kan ha til dels omfattende rehabiliteringsbehov, der kognitive og psykiske forstyrrelser er blant de sentrale senvirkningene. Helsedirektoratet har utarbeidet en veileder¹⁴ med råd for helhetlig rehabilitering etter covid-19. Det er viktig at denne følges opp med tilstrekkelig kompetanse og ressurser i tjenestene til å utrede og behandle de psykiske vanskene for denne målgruppen.

Med vennlig hilsen
Norsk psykologforening

Håkon Skard
President

¹⁴ [Rehabilitering etter covid-19 - Helsedirektoratet](#)